

PATOLOGICKÁ ZÁVISLOST NA HŘE A ANULACE MANŽELSTVÍ¹

Félix López Zarzuelo

Úvod

Španělsko je jednou ze zemí, kde existuje velké riziko patologického hráčství, poněvadž přístup ke všem typům nyní legalizovaných hazardních her je enormní. Podle údajů Ministerstva vnitra a archívu Federace hráčských asociací jsme obsadili druhé místo na světě v počtu hráčů na obyvatele, a na stejné příčce, společně s Filipínami, v množství peněz utracených v hazardních hrách.

V roce 1993 bylo ve Španělsku 1.080.000 běžných hráčů, kteří v předešlém roce utratili v hazardních hrách víc než tři miliardy peset, s půl milionem závislých hráčů, z nichž 67% byli závislí na herních automatech. Španělsko s 400 000 registrovanými herními automaty předčí v množství i Německo a Velkou Británii. Tři miliardy peset každý rok, kterými hýbe hazardní hráčství v naší zemi, se následně dělí: herní automaty: miliarda a čtvrt, loterie: miliarda, bingo: šest set tisíc milionů, kasina: dvě stě tisíc milionů.

Jak logicky vyplývá, tato porucha, která závažně otřese lidskou bytostí, se nutně musí vynořit v manželství, ve kterých je přinejmenším jeden z manželů patologických hráč. A když tento je neschopen tvořit „jednotu života a lásky“, jak o tom hovoří církevní manželství, kvůli ničivým následkům této patologie, začínají se na našich církevních soudech objevovat žádosti o anulaci manželství.

Ať to tedy nejsou jen oblasti psychiatrie, psychologie a práva, o které se bude chtít opírat tato studie, diagnostikovat a předpovídat prognózy těchto poruch, ale také ať se tak děje zejména z pohledu teologické vědy a práva, abychom nejen dosáhli anulace manželství, nýbrž také někdy dosáhli smíření mezi manželi, pokud bylo dosaženo nelehkého uzdravení zmiňované poruchy, i když již existovalo předešlé odloučení.

I. PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ

A. HISTORIE, LEGALIZACE A LÉKAŘSKÁ HLEDISKA

1. Historické údaje o hazardní hře

Sofokles tvrdí, že to bylo v Tróji, kde se poprvé hrálo v kostky. Od Sofokla převzal toto tvrzení Justinián. Nicméně je nutné proniknout hlouběji do dějin, abychom našli původ hazardních her, jak to dotvrzují údaje vy-

tesané na náhrobcích ve starověkém Egyptě a malby na deskových hrách z doby 2000 let př. Kr. A tak se objevují hazardní hry, které dokonce předcházejí objevu peněz, hry, které byly dominantními vášněmi dávných lidí, kteří postavili četné chrámy bohyni Fortuně.

Také se tvrdí, že Germáni hráli dokonce o svobodu, kterou ten, který prohrál, ztratil. Atilovi Hunové hráli o své ženy, a dokonce o svůj život. Dost často si ten, který prohrál,

vzal život, a to dokonce i v případech, kdy by mu ho daroval protivník, který nad ním vyhrál. Zdá se, že v Americe se hazardní hry praktikovaly již před příchodem Španělů. Hra v karty má svůj původ v Číně ve 12. století, do Evropy se rozšířila prostřednictvím Španělů okolo roku 1377.

Hráči - možná i patologickými - byly velké postavy z historie, od císařů Augusta a Klauudia po Gongoru. Washington i Dostojevský. Dostojevský zachytil své zážitky a touhy ve svém slavném díle „Hráč“. Ve svých dílech se tématům hráčství věnovali mezi jinými i Stefan Zweig v „24 hodin v životě ženy“, Lermontov v díle „Hrdina naší doby“ a „Poslední noc Dostojevského“ od Cristiny Peri Rossi.

2. Právní rámec

Existovaly tři přístupy státní moci v dějinách naší země, co se týče hazardních her:

1. Právní tolerance

Státní moc přehlížela jakoukoliv regulaci hry a přistupovala k sociálnímu fenoménu hry, vždy existujícímu, jako by se nic nedělo.

2. Zákaz

Hry se potíraly s větší či menší tvrdostí jako konání nemorální a nezákonné.

3. Uzákonění

Toto je prostřední přístup. Na jedné straně potvrzuje existenci hry. Na druhé straně ji uzákonňuje, aby se zmírnily zhoubné důsledky hry, pevně kontrolujíc jejich provádění, trestně postihujíc znepokojivé projevy na veřejném pořádku, nebo jejich odnože, jako trestné a nezákonné.

Mezi prvními, kteří hru uzákonili jako trestný čin, byli Římané. Zakazovali všechny

hry s výjimkou těch, v nichž se zapojovala tělesná síla nebo které zlepšovaly ovládání souprav. Zároveň nijak nepotlačovali žádné aktivity nepřekračující právo, jako byly nadávky, útoky nebo krádeže věcí, které patřily majitelům heren. Tak to zachycuje Digestus. A také první zákon stejné Digestovy knihy určoval těm, v jejichž domech se nalézaly herny, aby si nemohli stěžovat před prétozem na nadávky, škody a krádeže, které by se jim přihodily.

Také básníci odsuzovali zhoubné vlivy hazardních her. Ovidius (v roce 43 př. Kr.) formuluje své přesvědčení ohledně hráčství následujícím způsobem: „Kazí hru vztekem, deformují ji, lačnost po výhře, roztržky a příkoří, padají urážky, vzduch se naplňuje bědováním, obracejíce se na rozlíčené bohy, nevěří se hracím tabulkám, dokud se něco nezalíbí a neodpřísáhne. Mnohokrát jsem viděl slzy v očích.“

Na IV. Lateránském koncilu (1215) se kléru definitivně zakázalo vstupovat do taveren, pokud to nebyla nutnost na dlouhé cestě, a přikázalo se odříkat hazardních her a kostek, ani být hře přítomen.

Náš zájem vzbuzují i moralistické traktáty z doby před více než jedním stoletím, např. ohledně duchovenstva, které hraje v kostky a hazardní hry: „Říkají učení doktoři, že například duchovní, který hraje o větší obnos smrtelně hřeší, především, hraje-li často a veřejně, skandalizujíc tak ostatní.“ Moralista FERRARIS připomíná, co vypravuje P. Ribadeneira SJ v životopise o sv. Františkovi Borja: „Hrou se ztrácí tři krásné užitky: čas, peníze a zbožnost, a často i svědomí.“

Ve Španělsku byla hazardní hra dovolená

s určitými omezeními až do začátku 19. stol. Alfons X. „Moudrý“ zreguloval hazard v „Knize 7 her“, inspirující se IV. Lateránským koncilem a také Digestovou 11. knihou, které jsem již citoval. Slavný je též „Zákon o karbanu“, který přísně trestal hazard v zákoně prvním a druhém. Ferdinand Aragonský a Isabela Kastilská trvali na zákazu hazardu, stejně tak i královna Juana a Karel První, který nařídil na Valladolidském shromáždění v roce 1523 vytvoření zákonů, které posléze zakazovaly hazard až do roku 1848. Tento zákon ukládal majitelům heren odvádět při každém provádění hazardní hry částku 5 000 maravedisů, jinak hrozil náhradním trestem 100 dní vězení nebo vyhoštěním. V občanském zákoníku odpírá zákon možnost jakékoliv snahy se dovolat vyhrané částky a umožňuje tomu, kdo prohrál a prohranou částku zaplatil, aby o ni ve lhůtě jednoho týdne zažádal. V případě neuskutečnění tohoto zplnomocňuje stát (*accion popular*) k uskutečnění pohledávky a zneplatňuje všechny dluhy, závazky a pohledávky, listiny a jakékoliv stvrzenky, které měly sloužit k vymáhání dluhu. Stejně podmínky aplikuje i na povolené hazardní hry, v nichž částky, o které se hraje, převyšují 1 réal a celkově převyšují 30 dukátů.

I přes určitou liberalizaci byly ve Španělsku hazardní hry zakázány i během diktatury Primo de Rivery a pak nadále i za frankismu. Od roku 1977 se změnil přístup Španělska k hazardním hrám, jejich provádění bylo upraveno a uzákoněno.

3. Pojem patologického hráčství

Patologické hráčství je poruchou kvůli nedostatku kontroly vlastních bezděčných pohybů v závislosti na hazardní hře.

Americká psychiatrická asociace v následných vydáních Učebnice diagnostiky a Statistiky duševních poruch do nich zahrnuje i patologické hráčství. Definuje ho jako: „poruchu kontroly nutkání neklasifikovaných v jiných odstavcích („*trastorno del control de los impulsos no clasificados en otros apartados*“). Spočívá tedy v „chronické a postupující neschopnosti odolat nutkání hrát a v objevení se hráčského jednání, které slibuje, ničí a zraňuje osobní, rodinný a volní prospěch a cíl“.

Vedle tradičního názoru na patologické hráčství coby poruchu kontroly pohnutek („*impulsos*“), se autoři čím dál více přiklání k tomu definovat ho jako závislé jednání. Existují četné podobnosti mezi patologickým hráčstvím a závislostmi, které zahrnují používání různých látek (především alkoholu). Tyto podobnosti bychom mohli nalézt i ve faktorech fyziologického typu, jako je např. snášenlivost (potřebují lidé závislí na hráčství hrát čím dál víc, aby dosáhli stejných pocitů?) a abstinenční příznaky (mohou se takto vyložit nervozita, popudlivost, úzkost, atd., které se objevují, když hráč nemůže hrát?). Kromě těchto charakteristik, o kterých by se mohlo debatovat, někteří autoři (BLUME, 1986; ECHEBURUA, 1992; LESIEUR a HEINEMAN, atd.) poukazují na další faktory více spočívající v podobnosti mezi patologickým hráčstvím a zneužíváním otravných látek.

Více než nutkání je patologické hráčství ztrátou zábran, která se postupně zmocňuje psychické a fyzické energie hráče. Tato ztráta zábran bují i přes časté újmy, jejichž opakování má za následek. V pokročilém stavu pak umocňuje vznik abstinenčních příznaků

a degraduje rodinný a společensko-pracovní život jedince až do úplné zkázy a nezpůsobilosti.

V momentu, kdy se jedná o tento způsob jednání, je podle myšlenky Wankeho jasná podstata závislosti jako „nutkavé touhy směřující k určitému životnímu stavu“, jako „čistě závislosti“. Stejně tak může být nutkání k závislosti na počítačích nebo televizi, které rovněž dosahuje ničivé hranice nejen pro samotnou osobu, ale i pro její okolí.

4. Etiopatogenia patologického hráčství

V tomto směru je důležité zdůraznit, jako to činí Durand Jacobs na 8. Mezinárodním kongresu o hráčství a hazardu, nepostřehnutelnost přechodu od fáze zábavy do fáze patologie, protože v přirozeném vývoji závislosti na hře se objevují stejná vývojová období jako u zbytku závislostí, což je etapa, která v případě hráčství spadá do časového období mezi jedním až deseti lety.

Co se týče mechanismů či důvodů, proč v jednom případě je hra čirou zábavou a jindy skutečnou patologií na postupu, bychom mohli zdůraznit:

a) Vnitřní faktory samotného hráče, mezi kterými vynikají:

- *Osobnost* a konkrétně slabost tváří v tvář nestálým pudům své vlastní povahy, jako dychtivost, touha po životních zkušenostech nebo horlivé shánění zážitků, chuť riskovat, nízká snášenlivost nezdarů a strach z nudy.

Snažíme-li se objasnit mechanismus, který osobnost vede ke hře, byly vytvořeny dvě hypotézy.

Subjektivní *psychoanalytické* teorie ho-

voří o nezralém dětinském jednání, o pokusu prodloužení nebo naopak zdržení autoerotického uspokojení. Na druhé straně se pak postojové teorie (*teorías conductistas*) domnívají, že patologické hráčství je naučeným výsledkem, který byl vytvořen pozitivní následnou vzpruhou (*por refuerzos positivos sucesivos*) (úleva od napětí, výhra), ačkoliv jsou občasné.

- Emoční stavy, které pomáhá překlenout, mezi jinými deprese, pocity úzkosti, osamění, znudění, beznaděj, vyčerpání, zklamání, přítomnost dalších závislostí.

b) Faktory prostředí podmíněné (coyuntural) nebo vnější:

- *Společenský tlak* zacílený na konzumování hraní (společenská nabídka hraní), který je ve Španělsku nejrozmanitější v Evropě a který není ničím jiným než výrazem vlastní konzumní doby, ve které žijeme od 50. let minulého století a která činí z hráčů nenasytné konzumenty zážitků.

- *Předchozí přítomnost hráčů* nebo osob s patologickými závislostmi (alkohol) v rodině, výchova vedoucí k závislosti.

- *Osvojení si hraní už v dětství nebo dospívání*, odrážející se v nedostatečném rodinném plánování, co se týče hospodaření do budoucna (úspory).

- *Nepřiměřenost rodinné kázně* (ochranitelství současně koexistující s rigorózností).

- *Předčasné přetržení spolužití s rodiči* kvůli úmrtí, rozvodu, opuštění atd.

Poté, co opakovaným hraním na něm již vznikla závislost, se tato rozvíjí a upevňuje v součinnosti na mechanismech, které vznikají ze samotné závislosti a dávají vznik tomu, co VAN DIJK graficky znázorňuje v propojených

kruzích, které představují jednotlivé aspekty závislosti: jsou deprese a úzkost.

c) psychologické aspekty

- frustrace z recidivy (která zmizí s novou recidivou),
- postupný nedostatek peněz (což nutí hráče znovu hrát, aby k penězům opět přišel),
- ztělesnění se s „identitou hráče“, která ho strhává ke hře.

d) aspekty společenského prostředí

- závislá osoba se čím dál víc pohybuje v prostředí ostatních závislých hráčů,
- stimuly prostředí, které je vlastní hazardu (melodie herních automatů, zvuk cinkání mincí, světelné efekty atd.), se pro hráče stávají vybudujícími podněty, ať už jako asociativní mechanismus nebo podmíněný reflex,
- tento typ společenského prostředí mu přiřkne roli hráče, kterému to jednou vyjde (s nabídkou mincí, připravených automatů atd.).

e) *Aspekty otravných látek (tóxicos)*, které v tomto případě jsou endotoxické, podle Gaety vznikají díky jevům abstinence a snášenlivosti, neboť s dnešními poznatky o endorfinech a neuromoduladores je pravděpodobné, že ve všech typech závislostí existují společné neurochemické mechanismy, z nichž některé se rozbíhají pomocí vnějších stimulů (exotoxické) a jiné zase pomocí psychických stimulů, které jsou endotoxické.

Existují také další problémy, které jsou vlastní mladým patologickým hráčům:

f) psychické problémy

Psychické obtíže, které literatura spojuje s patologickým hráčstvím, z nichž nejčastější

g) tělesné obtíže

Hráči se často potýkají s bolestmi hlavy, bolestmi svalů, motáním hlavy, vyčerpáním, nespavostí atd.

h) rodinné problémy

Patologické hráčství jednoho člena rodiny představuje nestabilitu rodinného systému.

i) studijní problémy

Mezi jinými se sem zahrnuje chybění ve škole a ztráta soustředění.

j) socializační problémy

Patologickým hráčům se zužuje okruh společenských kontaktů. A to tak, že čím více jsou si vědomi toho, že mají problém se závislostí na hraní, tím víc se vyhýbají kontaktu s přáteli, známými atd.

k) konzumace drog

Patologický hráč velmi obvykle konzumuje alkohol, nezákonné drogy a tabák.

l) problémy se zákonem

Patologičtí hráči mají tendenci k překračování norem jakožto následku své herní závislosti. Proto se často dopouští deliktů v domácnosti nebo i mimo domov.

5. Diagnostika patologického hráče

Patologické hráčství (312.31)

A. Způsob hraní desadaptativo (nekontrolovaný), které probíhá a trvá způsobem, jak to pojmenovává přinejmenším pět (nebo více) následujících bodů:

1. Přemítání o hraní (např. snaha o opětov-

né prožití zážitků z minulých her, kompenzace výhod mezi soutěžiteli, plánování dalšího hraní nebo přemýšlení o způsobech, kde vzít peníze na další hraní).

2. Aby hráč dosáhl vzrušení ze hry, potřebuje hrát s čím dál se zvyšujícími částkami peněz.

3. Opětovný neúspěch (aby hráč dosáhl vytouženého vzrušení, potřebuje zvyšovat částky nebo frekvenci hraní).

4. Neklid nebo vznětlivost, když se pokusí přerušit nebo zastavit hru.

5. Hra je pro hráče způsobem, jak uniknout z problémů, nebo „útočištěm“, v němž nalézá úlevu ve špatné náladě (*disforia*) (např. pocity beznaděje, viny, úzkost, deprese).

6. Byť prohraje peníze, přijde další den ve snaze vyhrát je nazpět (zkouší „ulovit“ vlastní prohrané peníze).

7. Podvádí další členy rodiny, terapeuta a jiné osoby, kterým se snaží skrývat skutečný stav závislosti na hře.

8. Dopouští se nezákonných činů, jako je falšování, podvod, krádež, zneužití důvěry, aby přišel k penězům na hraní.

9. Již kvůli hraní ztratil nebo skoro přišel o důležité mezilidské vztahy, práci a studijní nebo pracovní příležitosti.

10. Spoléhá se na to, že mu ostatní půjčí peníze, které by odlehčily beznadějně finanční situaci, do které se díky hraní dostal.

B. Hrací postoje se lépe nevysvětlí přítomností manické epizody.²

B. CÍRKEVNÍ FAKTORY

1. Legislativa a zákonodárství

Patologické hráčství může být zahrnuto do anulace manželství, protože je to psychická porucha, spadající do neschopnosti (*incapacidad*) paragrafů 2 a 3 zák. 1095. V článku 2 čteme: „Jsou neschopni uzavřít manželství ti, kteří mají hlubokou poruchu rozumových schopností, co se týče základních práv a povinností, které se v manželství musí navzájem dávat a přijímat“. A v článku 3 čteme: „Kdo nemohou převzít základní povinnosti manželství z důvodu psychického rozpoložení.“

Bez tohoto polemického platného zákoníku církevního práva, nepředstavovaly některé patologie, zejména neschopnost převzít základní manželské povinnosti, anulaci manželství, jak tomu bylo v zákoníku z roku 1917.

Až do relativně nedávné doby se snahy Tribunálu de la Rota (hlavní církevní soud ve Španělsku) a nižších církevních soudů soustředily v řešení kauz neplatnosti manželství z důvodu amentia téměř vždy na zvažování, jaké závažnosti dosahovala vada rozvahy v úsudku zúčastněné strany v momentě vyslovení manželského slibu obou manželů.

A v některých případech se dělo, že bylo jednomu z manželů diagnostikováno nedlouho po uzavření manželství onemocnění závažné a chronické, např. schizofrenie. Církevní soud pak musel dokázat, že v okamžiku uzavření manželství tato nemoc již propukla, a ne v neznatelné míře, nýbrž již v pokročilém a manifestujícím se stavu. Toto kritérium by-

lo hluboce statické a trvalo na teorii „lucidních momentů“, kterými se dokazovalo, že byť by bylo psychické nemocnění již velmi závažné, mohlo být zmírněno v tomto světlém momentu. Aby tedy církevní soud mohl prohlásit manželství za neplatné z důvodu amen-tia, musí se jednat o psychické onemocnění velmi závažné a chronické, které nepřipouští možnost těchto lucidních momentů, a které činí osobu neschopnou k manželství.

Zástupci církevního soudu de la Rota začali v 50. letech anulovat některá manželství v případech, kdy se ukázalo, že jeden z manželů neměl rozumovou soudnost alespoň na úrovni dospívajícího v pubertě. Ovšem žádný z těchto případů nepředstavoval jasný precedens - legislativa nebyla jednohlasá a závazná.

a) Legislativa církevního soudu Tribunal de la Rota v 50. a 60. letech

Těch několik rozsudků církevního soudu v 50. letech, které anulovaly manželství z důvodu anomálií nebo psychických poruch, byly převážně zdůvodňovány ztrátou rozumové soudnosti. V těchto letech ovšem vzniká i další varianta případů rozumové nesoudnosti (*discreción del juicio*), zejména v okruhu sexuálních anomálií.

V 50. a později i v 60. letech musel církevní soud rozhodnout v případech, v kterých míra mentálních schopností, které byly v případech zvažovány, aby se dosáhlo anulace manželství, nebyla jediným platným řešením. Existuje typ neschopnosti k manželství ještě více hluboký a trvalý, který otrásá jeho kořeny v samé podstatě psychiky jako následek toho, proč bylo manželství zneplatněno - nebo by zneplatněno být mělo, a to i v případě,

kdy by manželé v momentu uzavření manželství byli schopni obdržet platné schválení. A toto bylo aplikováno explicitním způsobem na případ nymfomanie (v rozsudku církevního soudu Tribunal de la Rota z 21. června 1957, jehož navrhovatel byl církevní zástupce SABATTANI). Tento soudce církevního soudu Tribunal de la Rota zdůraznil, že aby manželství mohlo být zneplatněno z důvodu nymfomanie, musela se tato projevat třemi jasnými body:

1. Pud (sexuální aktivity) byl takové míry, že se samotná osoba nemohla sama před sebou opanovat.
2. Osoba (žena) se nabízela jakémukoliv muži nezávisle na míře citu k němu.
3. Tento pud by se nikdy nepodařilo zcela uspokojit.

Za této podmínky a kvůli své psychické konstituci nemohla být žena nikdy považována za schopnou k dodržení manželské věrnosti. SABATTANI míní, že tato nemožnost by měla být klasifikována spíše jako neschopnost plnění základních manželských povinností, než jako forma nesvéprávnosti (ztráty schopnosti ovládat své jednání). Tváří v tvář dalším kauzám je homosexualita a nymfomanie soudci považována, stejně jako u SABATTANIHO, za druh psychického onemocnění, které ne vždy znemožňuje osobě minimální schopnosti srozumění a svobody požadované pro udělení svátosti manželství, ale může ovlivnit osobnost člověka do takové hloubky, že by se měla považovat tato žena, chronicky neschopná splňovat základní manželskou povinnost, a to konkrétně povinnost manželské věrnosti. Chyba rozsudku spočívala v následujícím: že maje na zřeteli nepřít-

tomnost kontroly svých vlastních činů v oblasti manželských povinností, byla tato žena neschopná uzavřít manželství z důvodu „ad impossibile nemo teneri potest“.

ANNÉ definitivně v rozsudku z 25. února 1969, ve kterém se jednalo o případ homosexuality, kdy manžel mohl konzumovat manželství pouze tehdy, představoval-li si homosexuální scény, tedy ANNÉ tvrdí, že v tomto stavu, byť by se nemohlo hovořit o ztrátě soudnosti v momentu uzavření manželství, bylo toto neslučitelné se schopností dodržet základní manželské povinnosti. Proto se domníval, že to byla neschopnost přijmout a splňovat základní manželské povinnosti.

b) Komise pro revizi zákoníku a neschopnost převzít základní manželské povinnosti

Komise pro reformu manželského práva zhodnotila tyto přelomové rozsudky a navrhla Centrální komisi pro reformu zákoníku následující návrh nebo schéma:

Přestože v zákoníku z roku 1917 jsou implicitní zásady týkající se neschopnosti uzavřít platné manželství, připadá vhodné, aby byly v novém zákoníku zformulovány jasněji a odlišně. Dále budou rozlišeny tyto tři kategorie:

a) celková neschopnost uskutečnit manželský slib kvůli morbus mentis (např. mentální opoždění) nebo kvůli poruše, která by znemožňovala zapojení rozumových schopností (např. opilost), b) neschopnost vzniklá kvůli závažnému nedostatku rozumových schopností, která by se dotýkala základních práv a povinností manželského života (např. evidentní schizofrenie), c) neschopnost převzít základní manželské povinnosti, jejíž původ tkví v závažné anomálii psychosexuálního rázu.

Toto schéma reformy zákoníku v oblasti souhlasného prohlášení snoubenců se jako výchozí bod rozeslalo všem dicasteriím římské kurie, biskupstvím, fakultám a institutům kanonického práva na všech pontifikálních univerzitách a P. URBANO NAVARETTE, profesor Gregoriánské univerzity v Římě, výtečný španělský znalec církevního práva, přišel s myšlenkou: „Jak vymezit v případech třetí kategorie neschopnosti kvůli psychosexuálním příčinám?“ Málo by záleželo na tom, že tato neschopnost byla vytvořena psychosexuální, sexuální nebo jinou anomálií osobnosti, kdyby osoba ve skutečnosti nebyla schopna předat *ius ad consortium totius vitae*. NAVARETTE navrhuje, aby se vyloučila všechna omezení třetí kategorie porušeného (*defectuosu*) vyjádření manželského slibu s tím cílem, aby ohraničil a vyjasnil všechny kategorie neschopnosti znemožňující převzít základní manželské povinnosti, aniž by se bral na zřetel typ anomálie osobnosti, který by stál za vznikem zmiňované neschopnosti. A následně pozdější upřesnění a utváření zůstanou rezervovány legislativě církevního soudu Tribunal de la Rota, který bude spolupracovat s vědami jako antropologie, ale zejména s psychologíí a psychiatrií.

c) Kazuistika případů duševního původu (naturaleza psíquica) citovaná zákonodárstvím církevního soudu Tribunal de la Rota a nižších instancí

Případy duševního původu, které se nejčastěji objevují na církevní soudu, zahrnují velmi široký rámec duševních anomálií, tedy např. ženskou nebo mužskou homosexualitu, nymfomanií, transvestitismus, transexualismus, také nezralost chápanou v širším

smyslu jako nezralost citů, duševní nezralost, psychoafektivní (*psicoafectiva*) nezralost, dále neurózy, psychózy, psychopatie různých typů (maniodepresivní psychóza, paranoia, schizofrenie, paranoidní schizofrenie); poruchy osobnosti jako histriónství, narcisismus, schizoidní osobnost, psychopatie, závislá osobnost, asociální osobnost atd.

Nyní se nejnověji objevují (vedle toxikomanie) také ANOREXIE, BULIMIE a PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ, přičemž tyto tři poslední byly obsahem mého diskurzu při jmenování Académico de Número na Královské akademii práva a zákonodárství ve Valladolidu.

Všechny kategorie neschopnosti (*incapacidad*), ať už kvůli závažné poruše rozumových schopností (*defecto de discreción de juicio*), nebo kvůli nemožnosti převzít povinnosti zásadní pro manželství, ať už absolutní nebo relativní, pocházející z vyjmenovaných případů duševního původu, musí zahrnovat následující požadavky:

1. Musí se jednat o případ duševního původu.
2. Musí předcházet uzavření manželství.
3. Ovlivňuje ty povinnosti, které přísluší právům manžela či manželky.

C. NEDOSTATEČNÉ ZÁKONODÁRSTVÍ TÝKAJÍCÍ SE PATOLOGICKÉHO HRÁČSTVÍ (*LUDOPATIA*)

Dr. Pacho Sardón, viceprezident Interdiecézního církevního soudu v Seville se nemýlí, obhájí-li svou tezi ve své knize „Patologické hráčství, možný důvod zneplatnění manželství“, když tvrdí: „Nevyrovnané inklinování k hazardním hrám již bylo cílem psychologických i psychiatrických prací a byly mu

věnovány dva světové kongresy: první v Renu v roce 1988 a druhý v Londýně v roce 1990. Nevěnuje se jim však téměř žádná pozornost ani ze strany společnosti, ani ze strany vlády. Problematika hráčství nebyla téměř vůbec předmětem zkoumání, s výjimkou Spojených států amerických a Španělska, kde díky Asociacím pro uzdravení (*rehabilitación*) hráčů hazardních her začíná nastávat doba uvědomování si problému (*concienciación*).

Již existují studie týkající se vlivu impulzivního tíhnutí k patologickému hráčství, co se týče rozpadu manželství. Nicméně nevykonalo se mnoho. A právě tento nedostatek v oblasti legislativy stojí za vznikem zde předkládané studie.

Když jsem musel řešit případ zneplatnění manželství na soudu ve Valladolidu kvůli neschopnosti z důvodu patologického hráčství, jako jediné rozsudky mi posloužily rozsudky případu Pinto církevního soudu Tribunal de la Rota, případu García Failde soudu Apoštolské nunciatury v Madridu ze 14. února 1990 a případu Martínez Vals z 5. května 1989, kdy se jednalo o žádost zneplatnění manželství kvůli neschopnosti při vyřčení manželského slibu a při dodržení (*asumir*) a vykonávání základních manželských povinností kvůli neschopnosti manžela a kvůli zmýlení se v jeho osobě ze strany manželky. Tyto však nezpracovávaly stejné typologie, připadalo mi proto nejrozumnější vycházet z rozsudků církevního soudu Tribunal de la Rota v případech stejných kapitol, a co se týče případu drogové závislosti (kvůli podobnosti závislosti na drogách a závislosti na hazardních hrách), vycházel jsem z rozsudku vytvořeného mnou na církevním soudu ve Valladolidu, prvostupňového v roce 1992 a potvrzeného zákonem 22. září 1993 Mons. Juanem José GARCÍA

FAILDE, bývalým děkanem soudu Apoštolské nunciatury.

Později, 13. února 1998, se na církevním soudu v Zamoře objevil rozsudek případu Alfageme, který anuluje manželství kvůli vnitřní svobodě (*libertad interna*), jakožto poruše rozumových schopností a neschopnosti při dodržení (*asumir*) a vykonávání základních manželských povinností, v případě patologického hráčství, který byl potvrzen Městským soudem ve Valladolidu.

a. Rozsudek případu Lopez Zarzuelo z 22. července 1992, církevní soud ve Valladolidu

1) Patologické hráčství: neschopnost převzít a dodržet základní manželské povinnosti

Jedná se o závažný případ závislosti na hazardu ze strany manžela. Nebyla diagnostikována *ludopatía*, nýbrž jen *ludomanía*. Upřednostňuji termín *ludomanía* před termínem *ludopatía*, protože první termín vyjadřuje duševní závislost a druhý pojmenovává kromě duševní závislosti také změnu tělesnou. Dalším důvodem pro tuto diagnózu bylo, že nedošlo k setkání se zmiňovaným manželem, který se nacházel na neznámém místě, tudíž nemohlo dojít k osobnímu lékařskému a psychiatrickému vyšetření.

Kazuistika

Po rok a půl dlouhém zasnoubení, během kterého se vídali málo a ve kterém se muž choval jako čestná, pracovitá a věřící osoba, uzavřeli svátost manželství. Na druhé straně se během zasnoubení jevil jako člověk uzavřený v některých oblastech, ke kterým se nijak nevyjadřoval.

Měsíc a půl po uzavření sňatku přestal být praktikujícím křesťanem. Začal se projevoval stále pasivněji, což skončilo nezájmem o manželku. Začal čím dál častěji lhát, choval s k manželce jako k věci, vzdaloval se z domova.

Ke krachu společného žití, zatímco docházelo k četnému napětí a špatnému zacházení atd., došlo po osmi měsících, kdy byla manželka manželem vyhozena z domu. Důvod toho všeho tkvěl v nezřízené závislosti manžela na hazardu s velkými částkami, chci říct, s tak velkým množstvím peněz, že promrhal dědictví po svých rodičích a další velké částky peněz pocházející z domácnosti a podniku, kde pracoval.

Manželka podala k církevnímu soudu ve Valladolidu žádost o zneplatnění manželství opírajíc se o článek o neschopnosti manžela k převzetí základních manželských povinností, zmýlení v charakteru osoby a ohrožení materiálního zajištění dětí (*exclusión de bien de los hijos*).

Poněvadž v písemné žádosti nefigurovalo místo bydliště manžela, bylo mu předvolání zasláno do posledního známého bydliště, což byla adresa jeho tety. Ale tato soudu sdělila, že „o něm nic neví, a to ani fakt, že se oženil“. Po dalším předvolání s nulovým výsledkem byla věc ustanovena následujícími slovy: „Jedná se o věc zneplatnění manželství pro neschopnost manžela převzít základní manželské povinnosti, omyl co do osoby manžela a ohrožení materiálního zajištění dětí.“

Právní kritéria

Poněvadž neexistuje právní základ pro tento typ patologií jako možné neschopnosti jak v případě prokázání platného manželského slibu, tak v převzetí základní manžel-

ské povinnosti, zdálo se nejrozumnější vycházet z rozsudků církevního soudu Tribunal de la Rota, které pojednávají o zneplatnění manželství pro hlubokou ztrátu rozumových schopností a pro neschopnost převzít základní manželské povinnosti z důvodu drogové závislosti. Z těch rozsudků církevního soudu Tribunal de la Rota, které zneplatňují manželství z důvodu ztráty rozumových schopností a pro neschopnost převzít (*asumir*) základní manželské povinnosti z důvodu konzumace drog nebo alkoholismu, poněvadž existuje vzájemný vztah mezi těmito a patologickým hráčstvím, je evidentní, že legislativní základ těchto rozsudků by mohl být platný i v případě zneplatnění manželství z důvodu patologického hráčství.

1. Existuje výrazná souvislost mezi drogovou závislostí a patologickým hráčstvím. Patologické hráčství neboli *ludomania* představuje směr závislého chování s více podobnostmi než odlišnostmi ve vztahu k drogám.

V skutku:

a) sporné jednání není cílem, nýbrž prostředkem k dospění do konkrétního životního stavu (často se tak děje, aby mohla osoba „uprchnout z reality“);

b) osoba prahne po stimulaci (používání stimulů/hry) nebo naopak po uklidnění (užívání sedativ/hry) zatímco po nich touží.

c) Vznik závislosti je vysvětlován jako uskupení citových, poznávacích a naučených faktorů.

d) Existuje v obrysech podobnost mezi různými závislými osobami manických typů a obecně dychtivých po pocitech. Protože jde v případě hraní o vzrušující činnost, zmiňované vzrušení může představovat snahu po pronásledování sebe samého, nehledě

na možnost přerušovaného zesílení (*refuerzo intermitente*) výhry působící jako předpoklad (*condicionamiento operante*).

e) Dychtí se za každou cenu po aktivitě (*actividad*), ale je čím dál víc důležitá a prioritní, stává se nutností. Anticipace zážitku, po kterém se dychtí, je nejprve poznávací (*cognitiva*) a posléze citová (*afectiva*). Duševní a biologické změny, které doprovázejí tuto anticipaci, se vymknou z rukou a obrátí se vůči osobě, pokud se jednání pozdrží nebo se nemůže uskutečnit, nepohodlí bude úměrné intenzitě předcházející rozkoše (*syndrom abstinence*).

f) Čím víc k dispozici, tím větší nemocnost. Síla závislosti se proměňuje v závislosti na droze nebo typu hazardu.

g) Subjekt však odmítá svůj problém (*самовытеснение – autodenegación*) a nepřiznává problém třetím osobám.

h) Závislost trvá i přes tělesné, duševní i sociální komplikace.

i) Existuje ztráta nebo nepřítomnost sebe-kontroly ve smyslu neschopnosti s činností skončit.

j) Zvyšuje se snášenlivost (*tolerancia*) ve smyslu potřeby navýšit četnost a/nebo intenzitu ponoření se do závislosti nebo problému.

k) Situace závislého se postupně zhoršuje, čímž vzniká druhotná traumatizace (*traumatización*).

l) Zlepšení je možné jen tehdy, pokud dojde k momentu uvědomění si problému a motivace ke změně. Léčba a obnovení dřívějšího stavu jsou obdobné (především mezi alkoholiky a patologickými hráči).

m) Konfliktnost v sociální oblasti a se zákonem se často objevuje u závislostí na zakázaných drogách a nutkavého hráčství.

Ve zmiňované podobnosti mezi drogovými závislostmi a závislostmi, které se nespojují s užíváním látek, jako je patologické hráčství, se tedy objevuje jak celkový model (BROWN, 1986), jak vykládat závislosti, uvažujíc společně aspekty poznávací i citové (*afectivos*), a také aspekty podmíněného chování, tak obecný (KELLERMAN, 1988) a mnohozpůsobový program (CUSTER, 1986) k jejich shrnutí. (Cf. A. RODRIGUEZ-MARTOS DAUDER. *Alkoholik, který hraje a patologický hráč, který pije*. In *Patologické hráčství a jiná závislá chování*. Barcelona, 1990, s.11n).

2. Kromě toho je nutné vycházet z několika hledisek, na nichž by se mohlo dokázat, kdy už se hráč stává hráčem patologickým a kdy dochází k potenciální ztrátě rozumových schopností nebo neschopností převzít základní manželské povinnosti. V Příručce pro diagnostiku a statistiku DUŠEVNÍCH PORUCH (DSM-III-R, 1987) Americké psychiatrické asociace je patologické hráčství popsáno jako ztráta ovládacích schopností, které nejsou zařazeny do jiných kategorií. Jejich diagnostika, stejně jako zhoubná závislost na hraní, vzniká v momentu, kdy jsou přinejmenším přítomny čtyři z následujících příznaků:

- časté zaujetí pro hraní nebo získání peněz ke hře;
- často se hraje s větší částkou peněz nebo během delší doby, než bylo původně plánováno;
- existuje potřeba zvětšovat velikost nebo frekvenci sázek, aby se dosáhlo vytouženého vzrušení;
- neklid nebo vznětlivost, když se nemůže hrát;
- opakované prohry peněz při hraní a další den návrat z důvodu snahy získat je zpět;

- opakované snahy o omezení nebo zastavení hraní;

- často závislá osoba hraje ve chvílích, kdy je od ní očekáváno splnění jejích sociálních či pracovních povinností;

- obětování různých důležitých sociálních, pracovních nebo volnočasových aktivit, aby závislá osoba mohla jít hrát;

- závislá osoba dále hraje, ačkoliv už je neschopná zaplatit vznikající dluhy, nebo i když dochází k závažným problémům, ať už sociálního, pracovního nebo právního rázu, o kterých závislá osoba ví, že se s hraním zvětšují.

3. Je zřejmé, že samotná Americká psychiatrická asociace definuje závislost (v tomto případě ne na toxických látkách), která je určitým způsobem nejčistší a nejméně specifikovanou formou závislosti. Ve skutečnosti ji CUSTER definuje jako nemoc, Asociace „Gambles Anonymus“ přebírá rovněž lékařský model, MORÁN ji definuje jako „patologické hraní“, VICTOR v RUSSO ji definuje jako duševní závislost, stejně tak ji nazývají i LESIEUR, DICERON, SAIZ RUIZ a LÓPEZ IBOR. V konečném důsledku se tedy jedná o neodolatelné puzení ke hře, které se zmocňuje energie závislé osoby a kterému se daří, i přes četné újmy, které jejich opakování zahrnuje a je v pokročilé fázi doplněno o abstinenci příznaky, degradovat společensko-pracovní a rodinný život závislé osoby až do zničení na okraj a do úplné nezpůsobilosti.

4. Je nutné poukázat také na psychodynamické hráčství, ve kterém je dán prostor různým typům motivací a hybatelů (*móviles*) předcházejícím spojení různých typů pudových pohnutek: chuť k moci, chuť k životním zážitkům, chuť k agresi a chuť k sexu.

Chuť k moci bývá odhalována v impulsech, které jsou spojovány s přáním snadného získání peněz, chci říci nezaslouženého obohacování (což je vlastně forma hrabivosti), s touhou zakusit svou nadřazenost tváří v tvář síle hazardní hry, což je často ze strany hráče zkoušeno s takovým přesvědčením, které se v něm projevuje až iracionálním a nepřemožitelným optimismem, ať už pro to, že se cítí být nejlepším hráčem nebo že zná všechna tajemství štěstěny (*suerte*).

Projevuje se životní impulsy (*pulsión vivencial*), ve kterých se hráč utíká k nabízené rozkoši už samotným vzrušením z risku – často podle mechanismu kompenzace tváří v tvář předchozímu stavu životní nedostatečnosti (nedostatek lásky, citová vyprahlost, citová poušť nebo nesnášenlivost vůči monotónnosti).

Agresivní touhy připouští dvě varianty: obranná (*vindicativa*) nebo autoagresivní (*autoagresiva*) neboli masochistická. První je velmi známá a byla již zdůrazněna mnohými autory. SEAGER míní, že patologický hráč je obecně málo asertivním člověkem, který má tendenci vyhýbat se konfliktním situacím a nedávat žádná odmítnutí, protože své myšlenky a pocity ukrývá do sebe, těm pak dává průchod během hraní. Ve stejné linii i další autoři jako LINDER, GALSTON a REI zdůrazňují existenci série nevyřešených konfliktů s otcovskou osobou, které byly potlačovány na nevědomé úrovni a které fungují jako spouštěče hraní atd. Druhý myšlenkový proud v oblasti chuti k agresi, chci říci autoagresivní (*autoagresiva*) neboli masochistická touha patří k novějším tendencím argumentačních interpretací, které se pohybují okolo „vyhledávaného“ (*buscado*) utrpení, které zahrnuje potřebu nebo závislost vyzývat osud s iluzor-

ní nadějí zmocnit se ho (*hacérselo propicio*), což může vést k tomu, že se hráč stejně jako pijavice krmí masochistickou rozkoší, kterou mu přináší nejistota.

A konečně sexuální touha může být taktéž hybatelem hráčství v těch případech, ve kterých se hráčství stává alternativou k sexuální aktivitě, ale může také představovat skulinu k uniknutí ze zhacené sexuality v normální formě. Závěrem je tedy možno říci, že se jedná o osobu charakteru slabého, nestabilního, nervózního, netrpělivého, úzkostného, nejistého, magicko-fantazijního a neschopného integrovat uspokojivou a celistvou formou svoje pudové touhy ve vědomě silném já. Z tohoto vyplývá, že jednání závislé osoby není příliš zorganizované, dospělé a trpělivé, a že postrádá životní program. Hráč se stává otrokem svých pohnutek (své vlastní ambice, své vlastní chamtivosti a tužeb), stejně jako svých myšlenek (ve kterých dominuje čarované myšlení, které z něj činí pověřčivou osobu, co se týče množství drobností, které hru obklopují) a cítí se být lepším hráčem nebo nositelem nastávající šťastné náhody. (Cf. BOMBIN MÍNGUEZ. *Hazardní hráčství jako fenomén závislosti a jeho vztah k drogovým závislostem*. In: *Patologické hráčství a jiná závislá chování*. Barcelona 1990, s. 28-31).

Aplikace na případ

Co se týče aplikace na konkrétní případ, zjistilo se, že na manžela sedělo přinejmenším pět z devíti charakteristik, které ustanovila Americká psychiatrická asociace (DSM-III-R, z roku 1987) k určení osoby coby patologického hráče:

1) Časté zaujetí hraním či získáním peněz ke hraní

Takto vypovídala manželka u soudu: „(...) a tu noc prohrál všechny peníze, které jsme měli nachystané na cestu a k tomu ještě peníze, které jsme dostali k svatbě, pak nám zůstala už jen troška peněz na jídlo, takže jsme se museli vrátit z cesty o několik dní dřív...“

Rodina manželky vypovídala: „On si žil po svém, a tu trochu času, který trávil doma, se zavíral v místnosti a cvičil se v ruletě.“

Svědci, kteří manžela znali už od dětství, hovořili o jeho zálibě v hraní: „(...) ve vesnici bylo obecně známo i od těch, kteří hrávali s ním, že byl hráčem. Taký jezdil za hazardem do Francie a Portugalska. Řekl bych, že tato záliba v hraní se stala skutečným návykem. Ve vesnici byl znám jako hráč hrající o velké částky peněz a také jako skvělý hráč, protože hrál velmi dobře všechny typy her. Byl vnímán jako nezodpovědná osoba. Lidé o něm říkali, že je marnotratník a hazardér (...), taky se o něm obecně říkalo, že neumí zodpovědně hospodařit, protože hrál a utrácel přespříliš.“

2) Obvykle se hraje s většími částkami peněz nebo delší dobu, než bylo původně naplánováno

Manželka při výpovědi u soudu nařikajíc podotýkala: „(...) a té noci prohrál všechny peníze, které jsme měli připraveny na svatební cestu a k tomu peníze, které jsme dostali k svatbě (...). Přicházel k večeři a potom odcházel až do šesti do rána. Později jsem zjistila, že všechny noci trávil jinde, protože se věnoval vysoké hře, chci říct, hraní o velké částky (...). V podniku, kde pracoval, mu dali výpověď, protože zpronevěřil půl miliónu peset (...), zjistili to, když dělali inventuru. A dokonce bral peníze z výplat svých spolupracovníků a taky bral několik měsíců peníze určené pro paní na úklid.“

Výpovědi svědků byly pádné: „Každý den se vracel hrozně pozdě, okolo páté, šesté ráno.“ Bratr manželky, který s nimi žil, taktéž vypovídal: „Vracíval se nad ránem, v sobotu a v neděli, když nechodil do práce, nebyl doma k zahlédnutí. Později jsem se dozvěděl, že hrál o velké částky, protože zpronevěřil peníze ze zaměstnání, peníze, které mu naši rodiče půjčili na byt a k tomu peníze z výplaty.“ Také matka vypověděla: „Taková byla jeho závislost na hazardu, že mi dcera vyprávěla, že když odjeli na svatební cestu do Torremolinos, tu samou noc, aniž by ji po dlouhé cestě nechal trochu odpočinout, ho musela doprovázet do kasina v Puerto Banús, kde prohrál všechny peníze, které měli nachystané na svatební cestu. Prohrál veškeré dědictví po rodičích (...). Nechoval se k ní (k manželce) hezky, hrál s penězi určenými k běžným výlohám a utratil všechny peníze, které se mu dostaly do rukou (...). Zpronevěřil výplaty svých kolegů i peníze z podniku. Víím, respektive mi je známo, že zdědil mezi patnácti až dvaceti hektary půdy, které prodal jednomu sousedovi z vesnice. Peníze za tento prodej prohrál všechny nebo zčásti, protože už kupcovi dlužil.“

3) Neklid nebo vznětlivost, když nemůže jít hrát

Když vypovídala manželka o vznětlivosti manžela a o špatném chování vůči ní, poté co mu vyčítala jeho jednání, udávala: „Choval se ke mně ošklivě za to, že jsem mu domlouvala a žádala ho, ať mi vysvětlí, proč takhle žije...“ Svědci hovoří o jeho nervozitě, když nemohl jít hrát: „Byl vždycky hrozně neklidný nebo lépe řečeno mimo sebe. Strašně se hádal s manželkou, protože ta po něm chtěla vysvětlení. Po ten nejnutnější čas, který trávil s

námi, se celou dobu hádal a dohadoval se se-
strou, protože ta mu domlouvala, jak to žije
(...). Nebyl schopen vykonávat základní man-
želské povinnosti a důvod tohoto nedodržení
tkví v absolutní závislosti na hraní, ke které-
mu ho poutala nezřízená vášeň.“

4) Opakované prohry peněz v hazardu a
opětovná snaha je vyhrát nazpět

Zjistilo se, že hrával o velké částky peněz již
od mládí, před svatbou. „Prohrál jak dědictví
po matce (čtrnáct nebo patnáct hektarů pů-
dy a dům), tak velkou peněžní částku, zpro-
nevěřenou z podniku, kde pracoval. On nic
do manželství nepřinesl, protože už všechno
před svatbou prohrál a pořád dál hrál..“

5) Vypuštění společenské, pracovní či od-
počinkové činnosti, která je nahrazena hra-
ním

Všichni svědci jsou jednotní v názoru, že se
vykašlal na svoji práci, „protože dostal vyha-
zov, zpronevěřil peníze v podniku, kde pra-
coval. Nestaral se ani o výdaje, ani o vedení
domácnosti a došlo to až tak daleko, že když
jeho manželka v jednu onemocněla, vůbec
se o ni nezajímal.“ Manželka vypověděla, že
jí dokonce navrhoval, aby vydělávala peníze
jako prostitutka.

Manželství bylo zneplatněno pouze pro ne-
schopnost manžela převzít a dodržovat zá-
kladní manželské povinnosti, a ne pro nedo-
statečnou rozumovou soudnost (*discreción
de juicio*), což byly oba požadované body, po-
něvadž manžel nemohl být lékařsky vyšetřen
z důvodu jeho neznámého pobytu.

Manželství také bylo zneplatněno pro dů-
vod omyl co do osoby (*error de cualidad*),

kdy se manželka pomýlila v osobě svého
manžela.

2) Patologické hráčství: omyl a bolest

Partner patologického hráče je osobou,
která nejvíce trpí sociálními a citovými ná-
sledky, a která je tím nejvíce ze všech dotče-
na a je také vnímána jako zodpovědná za
problém.

Způsoby jak je partner hráče zasažen pro-
blémem můžeme určit v mnoha faktorech.
Nejprve psychologickým dopadem, zejména
tím, který je spojen se strategiemi a způsoby,
jak čelit stresujícím a obtížným situacím. V
tomto smyslu existuje mnoho typů žen, kte-
ré se odlišují v praktikování způsobu, jak če-
lit situaci. Tak se může hovořit o „manželce
mučednici“ (LORENZ, 1987), která je typická
svým pasivním snášením problému. Nic ne-
činí, nečelí nikterak situaci, žádá konstruk-
tivní snaha o její zlepšení, a tak je tomu až do
doby, kdy následky hráčství jejího manžela
jsou již velmi zlé. Existuje i další typ, „man-
želka zlepšovatelka“ (*esposa perfeccionista*),
která čelí problému směsicí obecného smyslu
pro zodpovědnost, kontrolou a snahou o zlep-
šení, co se týče ve vztahu k partnerovi a ro-
dině, včetně problémů, který nastaly díky zá-
vislosti partnera. Tento typ ženy také charak-
terizuje snaha o přesunutí zodpovědnosti za
hraní z manžela na sebe ruku v ruce s nemož-
ností kontrolovat následky hraní. Tato žena
předchází negativním následkům, ale také
dochází v tření mezi její snahou o zlepšení s
neschopností kontrolovat situaci. A nakonec
„vyděšená manželka“ (*esposa acobardada*)
(DARVAS, 1981), která čelí problému pasiv-
ním způsobem jako „mučednice“. Cítí se vy-
daná na milost a nemilost, frustrovaná. Ona,

stejně jako hráč ve vztahu ke svému hraní, si vybájila představu o své rodině a manželství a ta se jí teď kvůli manželovu hraní hroutí a znamená to pro ni obrovské ponížení a zklamání.

Někteří autoři hovoří o možném vývoji, o třech fázích, kterými manželky (nebo snoubenky) hráčů prochází během té doby: fáze negace, fáze stresu a fáze vyčerpání.

Fáze popření (*negación*) je charakteristická aktivním ignorováním problému, která se zakládá na víře, že se jedná o něco pomíjivého a nedůležitého, co se časem vyřeší. Pomíjení problému může trvat roky, byť tu a tam dojde k zásahu manželky v této věci (LORENZ a YAFFE, 1968). Tato fáze vytěšňování se shoduje s umem, který má hráč k tomu, aby popřel svou závislost na hře, zapírání nebo utajování problému před rodinou a přáteli, pomocí lží, vytáček atd.

A někdy, během této fáze popření z důvodu, že snoubenec tají svou závislost na hraní nebo protože snoubenka netuší pozadí (*transcendencia*) závislosti na hraní, dochází k uzavření manželství.

Fáze stresu je charakteristická objevujícími se ekonomickými obtížemi, častou nepřítomností, snahou pomoci manželovi vyřešit jeho problém s hraním. Bohužel, snaha pomoci manželovi často vychází nazmar, což znatelně zhoršuje situaci manželky, která se cítí frustrovaná a stupňuje odmítání manžela. Dochází k neshodám (*disenciones*), společenské izolaci za účelem skrytí problému. Toto všechno má za následek těžkou citovou ránu, která se projevuje úzkostmi, skleslostí a celkovou ztrátou činnosti.

Fáze vyčerpání je dalším krokem v procesu, kdy nenastala žádná alternativa možného řešení. Beznaděj, kterou manželka prožívá,

ji může dohnat k různému jednání: přehnaná konzumace tabáku a alkoholu, navýšení fyzické činnosti nebo tělesné a slovní útoky na děti. Toto také často bývá moment, kdy se manželka obrací na specialisty, kteří by ji mohli pomoci vyřešit problém: psychologové, advokáti, kněží nebo psychiatři. Úspěšnost pomoci závisí ve velké míře na profesionálním jednání (*actuación profesional*) těchto odborníků. Bohužel existují případy, kdy pomoc nepříjde včas, protože onemocnění se stalo chronickým.

Před několika lety bylo malé procento žen, které se obracely na odborníky se snahou o léčení patologického hráčství, dnes je možno říci, že již existuje vysoké procento manželek patologických hráčů, nebo i oni samotní, kteří se obracejí na psychology, aby se léčili. Daří se to s dobrými výsledky, jak je možno vidět v již citované a zajímavé knize *Hazardní hra. Patologie a svědectví* doktora BOMBINA, ve kterém jsou shrnuta četná zajímavá svědectví o vyléčených hráčích.

Existují bohužel případy, ve kterých se patologie již natolik zmocnila hráče, že mu znemožňuje jakoukoliv pracovní činnost, zneschopňuje ho pro manželství, jak jsme to již předsevzali dříve. A nejen že se může anulovat manželství s patologickým hráčem pro důvod ztráty rozumové soudnosti (*discreción de juicio*) nebo neschopnosti převzít základní manželské povinnosti, ale také pro omyl co do osoby manžela (*error sufrido por el otro conyuge*) nebo pro podvod, či podvod manželem nebo jeho příbuznými.

Již je běžné, že se v kanonické doktríně a legislativě církevního soudu Tribunal de la Rota setkáváme se zkoumáním dopadu závislosti na drogách, anorexie, bulimie, patologického hráčství. V případě utajení těchto

závislostí nacházíme důvod pro zneplatnění manželství kvůli omylu nebo podvodu.

PANIZO ORALLO se ptá: „Bylo by opodstatněné zneplatnění manželství kvůli podvodu způsobeném nabyvatelem v případě, že na droze závislá osoba svoji závislost zlovolně před uzavřením manželství skrývá? Je drogová závislost realitou té osoby (*realidad*) schopnou závažně zhatit vlastní pojetí (*consorcio*) manželského žití?“ Stejnou otázku je možno si klást ve spojení s omylem (*error*). Drogová závislost způsobuje závažné poškození osobnosti, což přináší celkovou degradaci a skoro nepřemožitelné obtíže. Naše kritérium jasně míří k tomu, zda je vážnost zmínované reality něčím, co je schopno závažně poškodit samotné vnímání manželského života s těmito osobami.

A co se týče omylu (*error*), jsme toho názoru, že drogová závislost (patologické hráčství) vtrhne takovým způsobem a pronikne tak hluboko do osobnosti, že ji změní až ke kořenům. Nemůžeme o ní tedy mluvit jako o bezpředmětné.

Drogová závislost je něco více než pouhá „nehoda“ v člověku. S ohledem na nová ustanovení kodexu kanonického práva, která se týkají omylu (*error*), se může cesta neplatnosti manželství hledat v podmínce ať implicitní nebo explicitní, jedná-li se o případ skutečné drogové závislosti. V této oblasti kanonické právo tíhne více k dynamickému než statickému pojetí osobnosti.

A vraceje se znovu k zneplatnění manželství z důvodu patologického hráčství, bylo zneplatnění také uděleno z důvodu omylu co do osoby manžela (*error de cualidad de persona*), které bylo ze strany manželky, opírající se o následující:

Právnícké základy

V zákoně 1083,2 odvolávajícího se na Kodex kanonického práva se tvrdí, že omyl co do osoby zneplácňuje manželství pouze, jestliže se omyl vztahoval ke stavu svobody nebo samotného otroctví.

Španělský zástupce církevního tribunálu, Monsignore CANALS otevřel nové horizonty v oblasti manželského omylu (*error del matrimonio*), svým slavným rozsudkem z 21. dubna 1970. V tomto rozsudku se rozlišuje mnohočetné vnímání omylu: „Velmi striktní, ke kterému dochází, když se vlastnost bere jako jediný údaj k identifikaci fyzické osoby, neznámé všem ostatním. Zde je omyl (*error*) v zásadě brán jako omyl co do osoby. Jiný a méně striktní, které se aplikuje, když je vlastnost zamýšlena dřív než samotná osoba („*Volo ducere nobilem, qualem puto esse Titiam*“), zde se omyl zobrazuje v podstatě, protože se přímo a zásadně zkoumá vlastnost (*cualidad*) a méně osoba - způsob, který zastává sv. Alfonso María de Ligorio. A třetí spočívá v nahlížení na morální kvality (*cualidad moral*), právně a společensky tak hluboce spojené s člověkem, že pokud tato vlastnost chybí, stává se z člověka někdo jiný.“ (Cf. R. R. Dec., vol. LXII 1970, strany 370 ss).

Na popud tohoto slavného církevního rozsudku se objevily další církevní rozsudky, které upřednostňovaly implicitní podmínku, jiné se více opíraly o právní relevantnost než o ovlivnění manželského souhlasu v sobě samém, omyl co do vlastností (*error de cualidad*) kvůli hluboké neznalosti nebo podvod, když z důvodu závažně zraňujícího chování protistrany žadatel (*contrayente*) podlehl omyl co do morálních a společenských vlastností, které pro něj/ni (ale i objektivně) byly

velmi důležité, co se týče manželského života.

Nový Kodex kanonického práva z roku 1983 v odstavci 1097,2 ustanovuje, že omyl, co do vlastnosti osoby, i když je příčinou smlouvy, zneplatňuje manželství jen v případě, když tato vlastnost byla přímo a hlavně vyžadována (*directa y principalmente*). Co se tohoto týče, GARCIA FAILDE tvrdí, ohledně zkoumání vlastností přímo a hlavně, že omyl co do vlastnosti není nutný, je-li vlastnost specifická pro danou osobu (postačuje, že je běžná nebo obecná), a také, že není nutné, aby to byla jedna z těch vlastností, která by v hypotéze o podvodném omylu ve smyslu zákona 1098, mohla svým charakterem závažně narušit společenství manželského života.

Maje na zřeteli argumentaci Mons. PANIZO ORALLA ohledně drogové závislosti, mohou se tyto úvahy aplikovat i na patologické hráčství, protože i to podobným způsobem zasáhne osobu a pronikne ji do takové míry, že ji do základů změní.

Aplikace (*aplicación*) na konkrétní případ

Přejdeme z právních frází na konkrétní případ - u soudních jednání se konstatovalo, že manželka uzavřela manželství, aniž by věděla o patologickém hráčství svého manžela, neboť neexistovalo ani nejmenší podezření, že by o něm věděla. Během zasnoubení, které trvalo rok a půl a ve kterém se vídávali jen málo, se manžel choval jako normální osoba. Hráčství se začalo evidentně a stupňujícím se způsobem projevovat až po uzavření manželství. Pro manželku to bylo „normální chození/zasnoubení (*noviazgo*)“, i když jsme se vídávali jen málo. „Během té doby mi připadal ja-

ko normální člověk, dokonce byl něžný a také mluvil o věcech, které mě bavily, atd., ale nicméně, někdy byl uzavřený (...). Chci říct, že v určitých oblastech se nikdy nevyjádřil jasně nebo se vytácel, což mi připadalo divné, ale nepřikládala jsem tomu velkou váhu. Jeho chování během zasnoubení, co se týče víry (*religiosidad*), bylo dostatečně přijatelné. Ale po měsíci a půl až dvou měsících po uzavření manželství postupně přestal praktikovat víru a začal se chovat nejprve pasivně, což vedlo až k tomu, že už se o nic nezajímal a stal se z něj jiný člověk.“

Svědci, rodinní příbuzní manželky, potvrdili její výpověď.

Také se zjistilo, že manželka nikdy před svatbou nebyla v místě manželova bydliště, kde byl manžel dostatečně znám svým hráčstvím, ani se nesečkala s jeho příbuznými.

Rozsudek byl následující: Manželství se zneplatňuje pro neschopnost manžela převzít a dodržovat základní manželské povinnosti, z důvodu patologické závislosti na hraní, a také v omylu co do osoby manžela ze strany manželky.

ZÁVĚRY

Za prvé: Aby bylo možno zneplatnit manželství pro důvod patologického hráčství je nutné, aby se jednalo o hlubokou poruchu, která poškozuje člověka, znemožňujíc mu uzavření manželství (*consentimiento*) nebo hluboce otrásá vnímáním manželství (*consorcio matrimonial*).

Za druhé: Kapitoly o zneplatnění manžel-

ství, které byly shrnuty v probíraných případech, byly: ztráta vnitřní svobody, ztráta rozumného uvažování (*discreción de juicio*), neschopnost převzít a dodržovat základní manželské povinnosti, omyl a podvodný omyl nebo podvod.

Za třetí: Výše analyzované rozsudky se přiklánějí více k neschopnosti převzít a dodržovat základní manželské povinnosti. Osobě je totiž manželství známé a chtěné, ale díky závislosti zapříčiněné nutkáním ke hře není schopna převzít a dodržovat základní manželské povinnosti.

Jak už bylo analyzováno v rozhodnutí *coram me* z 22. července 1992, základ k jeho ustanovení spočívá v podobnosti s drogovou závislostí. Podobnost tkví ve faktu, že drogová i hráčská závislost jsou poruchy nebo závislosti duševního rázu, nicméně závislost na droze je mnohem silnější, už kvůli tomu, že závislá osoba potřebuje drogu k tomu, aby se fyzicky i psychicky cítila dobře. Přičemž v závislosti zapříčiněné patologickým hráčstvím, je to, po čem patologický hráč touží, zjemnit nebo potlačit touhu po hraní. Jestliže je penzum rozhodnutí vysoce podmíněno hráčstvím, díky čemuž neexistuje svoboda ani normální schopnost rozumného uvažování k převzetí jakékoliv zodpovědnosti, jestliže

se patologický hráč vyznačuje pokřivením myšlení (popírání skutků, přehnaná důvěra, smysl pro moc a kontrolu, velká emocionální zranitelnost s vážnými poruchami v duševních stavech, nedostatek pozornosti, asociální poruchy, narcisismus, sebevražedné pokusy a zamlžení vědomí, které jsou typické pro okruh patologických hráčů (Rozsudek Alfageme, cit. str. 361), pak by se jednalo o neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti podle zákona 1095, odst. 2.

Za čtvrté: Pouze rozsudek *coram* García Failde z 14. února 1990 zneplatňuje manželství pro omyl co do vlastností osoby (*error en la cualidad de la persona*) a pro podvodný omyl - tedy ne pro neschopnost poskytnutí podstatných manželských práv a povinností (zákon 1095, odst. 2.), a také pro nepřevzetí podstatných manželských povinností (zákon 1095, odst. 3.)

Dle mého je možné, i když ne časté, zneplatnění manželství pro podvodný omyl (*error doloso*) nebo pro podvod (*dolo*). Jde o případy, kdy patologický hráč využil manželství k získání peněz (např. svatební dary) a tento fakt tajil za účelem dalšího provozování hazardu, což by také mohlo představovat možnou anulaci manželství pro naprostou převtářku (*simulación total*).

ze španělštiny přeložila
Mgr, Milena Alday Delgado

POZNÁMKY

¹ Přeloženo z: F. L. ZARZUELO, *El juego patológico y la nulidad de matrimonio* in AA. VV., *Curso de derecho matrimonial y procesal canónico para profesionales del foro XVII*, Salamanca 2005.

² Nepřesný překlad

D. prof. Félix López Zarzuelo (1935 Tordesillas), v roce 1969 získal licenciát kanonie práva na Papežské univerzitě v Salamance; v roce 1980 doktorát civilního práva na Právnické fakultě ve Valladolid; do roku 2003 působil jako soudní vikář na Arcibiskupství ve Valladolid, od roku 2003 jako generální vikář v téže arcidiecézi a od roku 2009 působí jako Administrátor arcidiecéze ve Valladolid. Profesor kanonického práva a autor četných odborných publikací.